

Богайчук У-Ю. В., студентка Інституту політології та права Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В АВТОРИТАРИЗМІ

У статті автор розглядає умови виникнення авторитарного режиму, загальні риси та особливості реалізації влади.

В статтє автор рассматривает условия возникновения авторитарного режима, общие черты и особенности реализации власти.

In the article an author considers the terms of origin of the authoritarian mode, general lines and features of realization of power.

Постановка проблеми. Сьогодні в одному котлі опинились політичні ідеї, концепції, доктрини та уявлення всіх часів, народів і регіонів. У змістовному плані політичні ідеї Сходу співставляють з політичною спадщиною античності, клерикальні політичні ідеї з раціоналістичними уявленнями політичної інженерії, політична магія з прагматично орієнтованими доктринами Заходу.

Знання сутності й провідних рис авторитаризму дає можливість краще зрозуміти світові політичні процеси, проаналізувати деякі закономірності розвитку сучасних суспільств. Аналіз теорії та практики реалізації влади в авторитаризмі застерігає від повторення ряду помилок, прорахунків та дає змогу для ідейно-політичної консолідації суспільства.

Мета - аналіз теоретичних засад авторитаризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо сучасних підходів до вивчення проблем розвитку теорії авторитаризму показує, що вони набули сьогодні систематизований та цілеспрямований характер. Теоретичні і методологічні аспекти становлення та розвитку авторитаризму представлені в працях Берка Е., Хатінгтона З., Мангейму Д., Бабкіної О.В., Горбатенко В.П., Дугина А.Г. В дослідженнях цих авторів представлено політичне і соціальне середовище, що зробило вплив на становлення та розвиток авторитаризму.

Виклад основного матеріалу. В історії людської цивілізації можна дослідити велику кількість режимів, які так чи інакше підпадають під категорію авторитарних режимів. Дуже часто авторитаризм за його характерними рисами визначають як дещо середнє між тоталітаризмом та демократією. Річ у тому, що авторитаризм має характерні риси обох цих режимів. Іноді ще авторитаризм називають режимом з

обмеженим плюралізмом, тобто можливістю існування багатьох вільних думок та ідей.

Авторитаризм (від лат. *auctoritas* – влада, вплив) – характеристика особливих типів недемократичних режимів, заснованих на необмеженій владі однієї особи або групи осіб при збереженні деяких економічних, цивільних, духовних свобод для громадян [1;40].

Історичне різноманіття форм авторитаризму показує, що цей політичний режим сумісний з різними за природою суспільними і політичними системами – рабовласництвом, феодалізмом, капіталізмом, соціалізмом, демократією і монархією. По своїх характерних рисах він займає як би проміжне положення між тоталітаризмом і демократією. З тоталітаризмом його ріднить звичайно автократичний, не обмежений законами характер влади, з демократією – наявність автономних, не регульованих державою суспільних сфер, особливо економіки і приватного життя, збереження елементів цивільного суспільства. Звідси – труднощі, пов'язані із спробами визначення загальної природи авторитаризму, вичленення його сутнісних характеристик, що стійко повторюються [2;63].

Авторитарний режим виникає в період соціальної і політичної кризи суспільства, що виражає перехідний характер часу, що переживається. Для такої кризи характерна ломка сталих традицій, способу життя, історичного устрою, яке пов'язане з різкою модернізацією основних сфер суспільного життя. З ломкою історичного устрою життя суспільства пов'язане розмивання наявної соціально-класової структури, відбувається маргіналізація основної маси населення. Поява великих мас людей вибитих з традиційних гнізд існування, позбавлених власності і що бачать в державі і втілюючій його фігурі вождя єдиний шанс на виживання, значною мірою радикалізує соціальну і політичну поведінку

маргінальних перехідних шарів, підвищує ступінь їх активності, зарядженою негативною енергією руйнації.

У сфері соціальної психології і ідеології наростають настрої занедбаності і відчаю, прагнення до встановленню соціальної справедливості шляхом встановлення поголовної рівності, споживче відношення до життя бере гору над етикою продуктивної праці. Народжується образ ворога народу, персонифіцируемого в особі якого-небудь суспільного інституту, соціальної групи або нації. Виникає культ особи вождя, з яким зв'язуються останні надії на подолання кризи.

У великій мірі зростає роль виконавських органів державної влади і основної військової сили - армії, що обертається всередину суспільства. Особливого значення набуває бюрократія, без якої неможливе функціонування - більш менш успішне - виконавчої влади в умовах наростаючої кризи і яка стає джерелом і хранителем влади, що стоїть над суспільством.

Нарешті, вирішальною умовою виникнення авторитаризму є лідер, що володіє авторитетом, що визнається більшістю нації, що забезпечує можливість безкровного, мирного захоплення влади певним політичним угрупованням. У іншому випадку неминуча громадянська війна, вирішальна суперечка між партіями і вождями [3;63].

Враховуючи це авторитаризм є влада однієї особи або групи осіб, що не допускають політичну опозицію, але зберігають автономію особи і суспільства в позаполітичних сферах. При авторитаризмі, зберігається дистанція між народом та диктатором – політичним лідером, якого він не підтримує і який такої підтримки не потребує, оскільки спирається на суто силові методи захоплення влади та управління.

Сучасний авторитаризм цілком сумісний з економічним, соціальним, культурним, релігійним, а частково і з ідеологічним плюралізмом. Оцінити авторитарні режими досить важко через їх багатоманітність, та наявність у них суттєвих розбіжностей між ними. Проте можливо дещо узагальнено дати характеристику позитивним та негативним рисам авторитарних режиму.

До числа слабких сторін авторитарної влади можливо віднести наступні:

1. Курс політики, як внутрішньої та і зовнішньої влади повністю залежить від позиції глави держави, або групи осіб що здійснюють авторитарну владу.

2. У громадян відсутні можливості попередження політичних авантур та

свавілля влади, що може вилитися у небажані та негативні наслідки.

3. Обмеження інститутів артикуляції, політичного вираження суспільних інтересів. Тому іноді проведення певних дій є відірваним від реальності, та не має під собою необхідних підстав.

4. Як правило діє принцип адміністративно-командної системи в економіці, що спричиняє негативні наслідки для економіки.

5. У авторитарних країнах від конкретної особи майже нічого не залежить. Через це у пересічного громадянина відсутнє прагнення до можливих змін, а як результат і відсутня політична культура, політична думка.

6. Фінансування силових структур перевищує фінансування на соціальні та інші нужди, що в результаті призводить до зниження добробуту населення держави [4;384].

Зазначені негативні риси не є вичерпним переліком тому, що більшість негативних рис не є притаманними всім, або навіть більшості авторитарним державам. Дані визначені риси є більш-менш загальними для усіх авторитарних режимів.

Позитивні риси авторитарних режимів найбільш чітко проявляються в екстремальних ситуаціях.

Можливо привести наступні позитивні риси авторитарної влади:

1. Високий потенціал до збереження політичної та соціальної стабільності. При авторитаризмі як правило всі потрясіння зводяться до найменших втрат.

2. Можливість швидко мобілізувати всі необхідні матеріальні, людські, інтелектуальні і навіть духовні ресурси для подолання певних важливих завдань та надзвичайних обставин.

3. Найбільший потенціал для перемоги політичних суперників.

4. Авторитаризм, при правильному проведенню пропагандистських та інформаційних робіт, незважаючи на вузьку соціальну базу, може користуватися всенародною підтримкою.

5. Авторитарний режим є оптимальним варіантом режиму для країн, що розвиваються [3;69].

Авторитарні уряди можуть добиватися визнання населення не тільки силою, за допомогою масового винищування і залякування супротивників, але і гуманнішими засобами. Впродовж тисячоліть вони спиралися головним чином на традиційний і харизматичний способи

легітимації. У ХХ в. в цілях легітимації широко використовуються націоналістична ідеологія і формальні, контрольовані владою вибори. При цьому, не завжди має значення, що авторитарні режими приходять до влади переважно за допомогою використання силових методів. Тобто, авторитаризм майже не цікавиться питанням легітимації влади і не здійснює інтенсивної мобілізації народу з метою її підтримки.

Більшість авторитарних режимів в Азії, Африці і Латинській Америці виправдовували своє існування необхідністю національного звільнення і відродження. При цьому у таких країнах, як Сінгапур, Південна Корея, Таїланд авторитарна влада змогла сконцентрувати зусилля та ресурси для розв'язання завдань економічного зростання, проведення радикальних реформ, забезпечення громадського порядку, а також не допустити протистояння групових інтересів [5;90].

У останні десятиліття авторитарні політичні системи дуже часто використовують деякі демократичні інститути – вибори, плебісцити і т.п. – для додання собі респектабельності в очах міжнародного співтовариства і власних громадян, ухилення від міжнародних санкцій. Так, наприклад, неконкурентні або напівконкурентні вибори використовувалися авторитарними або напівавторитарними режимами в Мексиці, Бразилії, Південній Кореї, Росії, Казахстані і багатьох інших держав. Відмінними рисами таких виборів є обмежена або лише видима (коли всі кандидати бажані властям) конкурентність, повна або часткова контрольованість властями їх офіційних підсумків. При цьому у властей існує багато способів забезпечити собі формальну перемогу: монополія на ЗМІ, відсіювання неугодних осіб ще на стадії висунення кандидатів, пряма фальсифікація бюлетенів або результатів голосування і т.п.

В цілому ж авторитарній політичній системі притаманні наступні риси реалізації влади:

1. Невелике число носіїв влади. Ними можуть бути одна людина (монарх, тиран) або група осіб (військова хунта, олігархічна група і т.д.) [5;87].

2. Необмеженість влади, її неконтрольованість громадянам. При цьому влада може правити за допомогою законів, але їх вона приймає на свій розсуд.

3. Опора (реальна або потенційна) на силу. Авторитарний режим може не вдаватися до масових репресій і користуватися популярністю серед широких верств населення. Проте він володіє достатньою силою, щоб у разі потреби на свій розсуд використовувати силу і примусити громадян до покори [6;9].

4. Монополізація влади і політики, недопущення реальної політичної опозиції і конкуренції. Властива цьому режиму певна політико-інституційна одноманітність не завжди результат законодавчих заборон і протидії з боку властей. [3;63].

5. Відмова від тотального контролю над суспільством, невтручання або обмежене втручання в позаполітичні сфери і перш за все в економіку. Влада займається головним чином питаннями забезпечення власної безпеки, громадського порядку, оборони, зовнішньою політикою, хоча вона може впливати і на стратегію економічного розвитку.

6. Рекрутування політичної еліти шляхом призначення зверху, а не конкурентної електоральної боротьби.

У сучасних умовах «чистий» авторитаризм, що не спирається на активну масову підтримку і деякі демократичні інститути, навряд чи може бути інструментом прогресивного реформування суспільства і здатний перетворитися на кримінальний диктаторський режим особистої влади, не менш руйнівний для країни, чим тоталітаризм.

Тому поєднання авторитарних і демократичних елементів, сильної влади і її підконтрольності громадянам – найважливіше практичне завдання на шляху конструктивного реформування суспільства.

Література

1. Політологічний енциклопедичний словник. / За ред. Ю. Шемшученка, В. Бабкіна. – К.: Генеза. 1997. – 400с.
2. Доватур А.И. «Политика» Аристотеля // Аристотель. Сочинения: В 4 т. Т. 4. – М.: Мысль, 1983. С. 38–52.
3. Юрій М. Ф. Політологія: Підручник. - К.: Дакор, КНТ, 2006.-416с.
4. Хропанюк В.Н. Теория государства и права. – М.: Отечество, 1993. – 336с.
5. Скакун О.Ф. Теория держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2001. — 656 с.
6. Безуглов А. А. Принцип разделения властей в государственном устройстве РФ. // Государство и право. – 1999.- №10.-С.9